

Többfészkés- vagy termékcsalád-fröccsszerszám: melyiket mikor érdemes használni, melyek az előnyei?

A cikkben két közelálló, mégis lényegében eltérő szerszámtípus előnyeit és hátrányait hasonlítjuk össze, illetve arra nézve adunk tanácsot, hogy mikor alkalmazzuk az egyiket, illetve a másikat. Az egyik a jól ismert többfészkés szerszám, ahol sok, egyforma szerszámüreg van, a másik a termékcsalád-szerszám, ahol egy termékhez tartozó több különböző alakú, de hasonló méretű alkatrészt öntünk azonos színű és típusú anyagból

Tárgyszavak: többfészkés szerszám, termékcsalád-szerszám, nyomáseloszlás, beömlő csatornák tevezése

Fröccsöntés során a műanyag ömledéket egy formaüregbe injektálják. A kész termék felveszi az üreg, vagyis a kívánt alkatrész formáját. De mi van akkor, ha az adott termék több műanyag alkatrészt igényel ugyanabból az alapanyagból? A fröccsszerszám tervezése és gyártása drága és időigényes, itt jönnek szóba a többüreges formák és a termékcsalád-szerszámok. Ebben a cikkben megvitatjuk a többfészkés szerszámok és az ún. termékcsalád-szerszámok közötti különbséget, illetve azt, hogy hogyan lehet meghatározni az igényeinek legjobban megfelelő megoldást.

A többfészkés szerszámok előnyei

A többfészkés szerszámok egynél több egyforma üreget tartalmaznak. Ugyanabban a fröccsöntési ciklusban képes több egyforma alkatrész legyártására, emiatt kiválóan alkalmas nagy darabszámú gyártáshoz. Néhány egyéb figyelemreméltó előny:

Rövidebb teljesítési idő: a szerződött kvóták hamarabb teljesíthetők, mivel több termék gyártható le ugyanannyi idő alatt.

- *Alacsonyabb szerszámgyártási költség:* pl. egy négyfészkés fröccsszerszám költsége kisebb, mint négy különálló szerszám legyártása.
- *Kisebb termékár:* a teljes munka- és gépi idő rövidebb, ezáltal kisebb a termék gyártási önköltsége.
- *Gyártási darabszám, méretezhetőség:* nehéz legyártani nagy darabszámú alkatrészsre vonatkozó kérést egyfészkés szerszámmal. A többfészkés szerszámformák teszik lehetővé nagy darabszámú megrendelések gazdaságos teljesítését rövid időn belül.

Termékcsalád-fröccsszerszám előnyei

A termékcsalád-fröccsszerszám több különböző kialakítású, de hasonló méretű üreget tartalmaz. Például, ha egy adott műanyagtermék gyártásához két különböző, de közel azonos méretű alkatrész szükséges, akkor ezt egy termékcsalád-fröccsszerszámmal célszerű egyszerre lefröccsönteni.

A többfészkés szerszámok előnyei mellett, van néhány további előnye:

- *Egyszerűbb rendelés:* több alkatrészt tartalmazó termék rendelése bonyolultabb. Azonban egy termékcsalád-fröccsszerszám, amely megfelelő arányú alkatrészeket képes gyártani, leegyszerűsíti a folyamatot.
- *Kis mennyiségű rendelés lehetősége:* termékcsalád-fröccsszerszám költséghatékonyabb az kis mennyiségek rendelése esetén, mivel nem kell különböző szerszámokkal a gyártást párhuzamosan futtatni.
- *Ideális prototípus készítéshez:* Mivel egy termék teljesen összeszerelhető egyetlen termékcsalád-fröccsszerszám használatával, csökkenthető az előgyártási költsége.

Mivel ez egy bonyolultabb és összetettebb szerszám, célszerű már a projekt legelejétől együttműködni a megrendelővel, hogy biztosítható legyen a szerszámforma hatékony működése.

Többfészkés- vagy termékcsalád-fröccsszerszámok hátrányai

Mindkét típusú fröccsszerszám működési folyamata nagyon hasonló, így előnyeik és hátrányaik sok szempontból megegyeznek. Bár hosszú távon pénzt takarítunk meg, de viszonylag nagy beruházási összeget igényelnek, összetettségük miatt hosszabb a tervezésük és legyártásuk is hosszabb időt igényel.

Mindkettőnek hasonló feltételeknek kell megfelelniük:

- A fröccsöntött műanyag alkatrészeknek azonos anyagúnak és színűnek kell lenniük. Nem lehet különböző alapanyagokat, illetve színeket használni a fröccsöntési folyamat során egyetlen többüreges vagy termékcsalád-fröccsszerszámokban.
- Az alkatrészeknek nagyjából hasonló méretűeknek és térfogatúaknak kell lenniük, hogy az összes szerszám egyformán és megfelelően legyen kitöltve. Az idő múlásával a különböző méretű vagy alakú részek részleges kitöltési, vagy másutt túl-fröccsenési hibákat okozhatnak.
- Fúvócsatorna típusa: a szerszámokban lévő alkatrészek száma meghatározhatja a használt csatornák/fúvókák típusát.
- Ha egy öntőforma nagyszámú alkatrészt tartalmaz, akkor melegcsatornára van szükség.

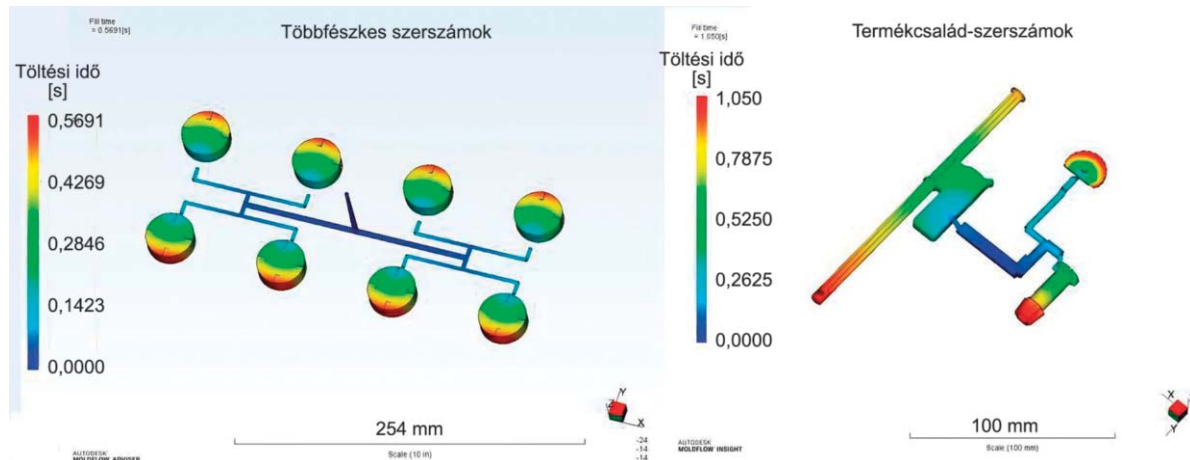
A termékcsalád-szerszámoknak azonban van néhány hátránya a többfészkés szerszámokhoz képest. A szerszám összetettsége miatt nagyobb a hibaaránya a különböző alkatrészek kiegyensúlyozatlansága miatt és mivel a termékcsalád formák több különböző alkatrészt tartalmaznak ugyanabban a szerszámokban, kezelésük is fokozottabb körültekintést igényelnek.

A többfészkés formák és a termékcsalád öntőformák sok hasonlóságot mutatnak, a döntés, hogy melyiket használjuk, végső soron az alkatrész összetettségétől függ.

Termékcsalád-fészkés fröccsszerszámok optimalizálása

Jelentős összegeket és energiát fordítanak a műanyag alkatrészek tervezésének optimalizálására a gyártás és az összeszerelés optimalizálása érdekében. A fröccsöntés szimulációs szoftvereket, például az *Autodesk, Moldflow*-t gyakran használják a szerszámok megtervezéséhez, pl. a névleges falvastagság, a bordák, kiemelkedések kialakítása, valamint a bepattanó illeszkedés optimalizálására. Azonban az optimalizálás gyakran arra korlátozódik, hogy csak az üreg kitöltési mintázatát nézik, figyelmen kívül hagyva azt, hogy a fúvókák kialakítása hogyan befolyásolja az öntőforma kitöltési mintáját a formában és a gyártott alkatrészek minőségére ez hogyan hat. A fröccsöntési technológiát gyakran azért választjuk, hogy tömeges számban gyárthassunk

alkatrészeket gazdaságosan. Amikor áttérünk a formatervezésről a gyártás felfuttatására, törekszünk arra, hogy a gyártó kapacitást úgy növeljük, hogy az már jelentős beruházást ne igényeljen. Ezt a célt a szerszámok fészekszámának növelésével vagy termékcsalád-fészkes szerszámok alkalmazásával érhetjük el.

1. ábra. A gyártás hatékonyságát növelhetjük többfészkes szerszámok (Multi-Cavity Mold), vagy összeszerelendő alkatrészek fröccsöntésére alkalmas termékcsalád-szerszámok (Family Mold) alkalmazásával.

Nagyon fontos tehát a fúvócsatorna rendszer optimalizálása is, hogy biztosítsuk a jó minőségű alkatrészek gyártását. Szimulációs szoftverekkel, mint az Autodesk, vagy a Moldflow gyorsan optimalizálhatjuk a fúvócsatornák méretezését és kialakítását, hogy jó alkatrészeket gyárthassunk és szélesebb feldolgozási ablakunk legyen.

Mikor van értelme termékcsalád-fröccsszerszámot használni?

Bár sokak számára szükségtelen bonyodalomnak tűnhet a különböző alkatrészek ugyanabban a szerszámban egyszerre történő gyártása, ugyanakkor a döntésnek számos felhasználásra vonatkozó gyakorlati következménye van. Különböző alkatrészek gyártása ugyanabban a fröccsszerszámban a következők előnyökkel jár:

1. Csökkenti a teljes alkatrész- és összeszerelési költséget a szerszámbaállítási és gyártási költségek csökkentésén keresztül.
2. Hasonló színezés/alkatrész esztétika és megjelenés fenntartása az illeszkedő alkatrészek esetén, jobb összeszerelési esztétika érhető el.
3. Minimalizálja a munkafolyamatokat (Work in progress, WIP) és segíti a további másodlagos műveleteket, például a hegesztést vagy az automatizált összeszerelést.

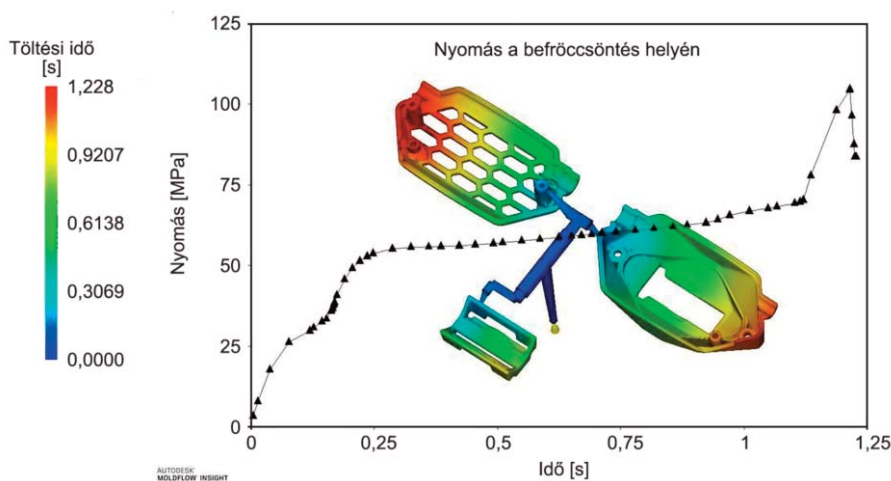
Mit kell figyelembe vennem termékcsalád-szerszámok tervezésekor?

A termékcsalád-szerszámokkal szemben támasztott követelmények nem igazán különböznek a hagyományos szerszámokkal szemben támasztott követelményektől. Hasonló elveket követünk: a fröccsöntés során egyenletesen töltjük meg a formát, egyenletesen nyomjuk meg az üreget a kitöltés során, majd minél egyenletesen hűtsük le az alkatrészt a hűtési szakaszában. Röviden: egyenletes nyomás- és hőmérsékletviszonyokat szeretnénk fenntartani a fröccsöntési ciklus során a kiváló termékminőség biztosítása érdekében.

E célok elérése érdekében a szerszámtervezőnek olyan fúvócsatorna rendszert kell megterveznie, amely segíti minden egyes szerszámfészkek egyforma feltöltését.

Alkatrész térfogatkülönbségek az üregek között

A termékcsalád-fröccsszerszámoknál gyakran előfordul, hogy az együtt gyártott alkatrészek eltérő térfogatúak. Ezért, ha az alkatrészeket egyszerűen ugyanabba a szerszámba helyezük és a csatornák és fúvókák is ugyanolyan méretűek, a kisebb térfogatú alkatrész valószínűleg hamarabb megtelik és nyomás alá kerül, amíg a másik üreg a töltése nem fejeződik be (feltételezve, hogy minden komponens falvastagsága azonos), lásd 2. ábrát. Ez a töltési egyensúly hiány nyomáscsúcsához vezethet a kisebb térfogatú komponenseknél, ami az alkatrészek egyenetlen zsugorodásához vezethet, amely aztán illesztési problémákat okoz és szűkíti a gyártási folyamat gyártástechnológiai paraméterek változtathatóságának mozgásterét. Mindezek a problémák növelik alkatrészek költségét a selejtarány növekedésén keresztül, illetve folyamatos kezelő jelenlétét igényel a gyártás során, hogy szemrevételezéssel ellenőrizzék az alkatrészeken a beszívódásokat vagy a túlfroccsöntés okozta sorjaképződést.

2. ábra. Fröccsnyomás alakulása: ha nem optimalizáljuk a feltöltő fröccscsatorna rendszert, a szerszámfészkek kitöltése kiegyensúlyozatlan lesz, amely végső soron nagyobb befecskendezési nyomást eredményez és kisebb feldolgozási ablakot tesz lehetővé.

A beömlő csatorna mérete és hossza

A termékcsalád-szerszámok esetében figyelembe kell vennünk, hogy a megömlesztett anyagnak be kell jutnia a fröccsöntés során az injektáló egységből a formaüregbe. Azoknál a szerszámoknál, amelyeknél hidegcsatornát használnak az áramlás szabályozására, gyakran a beömlő csatorna méretének (átmérőjének) vagy az áramlási hossz változtatásával érhető el a különböző méretű üregek kitöltése. Mivel a fröccsöntés nyomásvezérelt folyamat, így ha a beömlő csatornánk (Runner) méretét (átmérőjét) csökkentjük vagy a csatorna hosszát növeljük, a kisebb volumenű szerszámfészkek irányában, elérhetjük, hogy az ömledék elsősorban a nagyobb üregek felé áramoljon.

Amint az 1. egyenlet kiemeli, a beömlő sugarának megváltozása ($R = \text{sugár}$), sokkal jelentősebb hatással van az áramlási ellenállásra, mint a beömlő hosszában bekövetkező változás ($L = \text{hossz}$). Ezen érzékenység miatt előnyösebb a beömlők kitöltési mintázatát kiegyensúlyozni, nem pedig a belépési pontokat változtatni. A beömlők megtervezésével egyensúlyozhatjuk ki a fröccsszerszám-fészkek feltöltését, ezzel minimalizálhatjuk a kitöltési egyenetlenségeket, vagy a beömlő rendszerben az anyagbeégést. Ha csak a beömlési pontokon akarunk változtatni, a feltöltési egyensúlyhiány kezelése érdekében, lecsökken az olvadt anyag befolyásolásának időtartama és növeljük a belépési pont esetleges méretbeli egyenetlensége okozta érzékenységet. Ezzel

valószínű, hogy a beszűkül a fröccsöntés gyártástechnológiai folyamat szabadsági foka és ez időben is kevésbé robusztus megoldás.

Elméleti nyomásesés egy körkörös beömlőponton newtoni folyadékok esetén:

$$\Delta P = \frac{8 \cdot \mu_{melt} \cdot L \cdot \dot{V}_{melt}}{\pi \cdot R^4}$$

ahol ΔP – nyomásváltozás, μ_{melt} – ömledék viszkozitása, L – beömlő csatorna hossza, $\dot{V}_{melt}$ – beömlő ömledék térfogatárama, R – beömlő csatorna sugara.

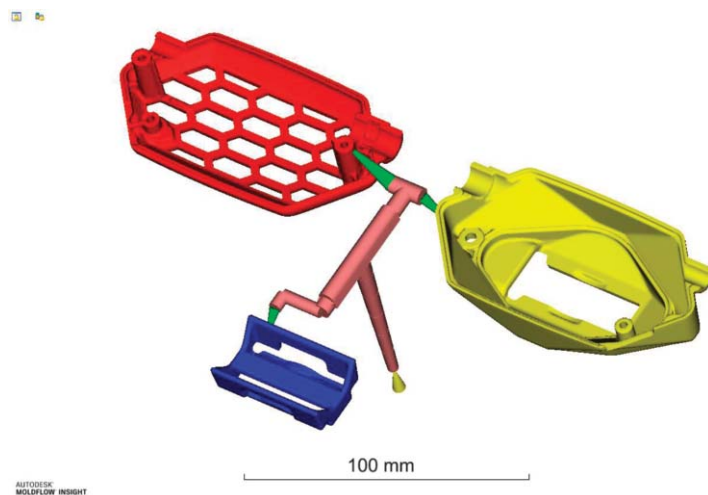
Hogyan segíthet a szimuláció?

Amint azt fentebb kiemeltük, számos különböző tényezőt kell figyelembe venni egy termékcsalád-fröccsszerszám beömlő rendszerének tervezésekor, amely elősegíti a robusztus feldolgozási ablakot és a jó minőségű alkatrészek előállítását.

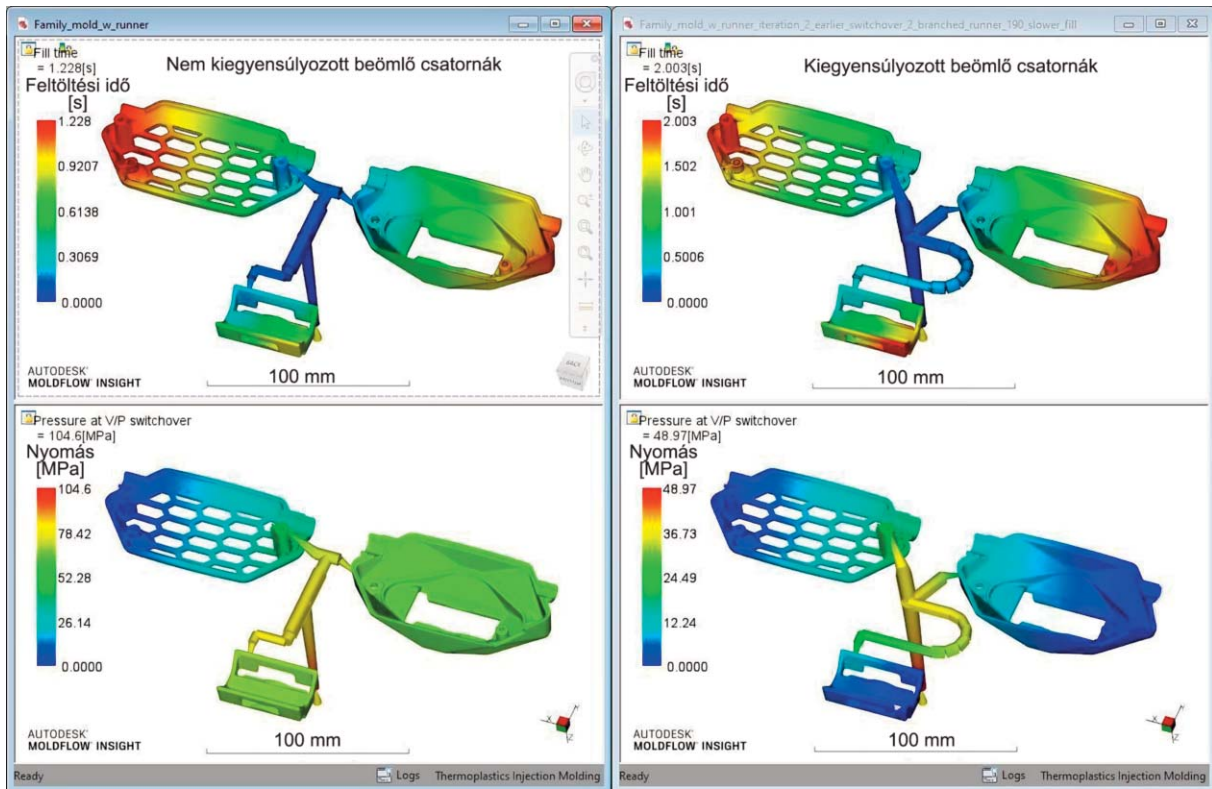
Jelentős mennyiségű próbálkozás szükséges, hogy megtaláljuk az optimális beömlő rendszert. Ha ez a lépés hiányzik vagy csak a szerszámfészkek elhelyezése után történik meg, a beömlő csatorna optimális megvalósítására kevesebb lehetőség nyílik a rögzített fészektávolságok miatt. Ez a megközelítés nem hatékony és általában nem az optimális megoldás.

A **Runner Balance Analysis** (beömlő csatorna kiegyensúlyozó analízis) egy fröccsöntés szimulációs szoftver, amely egy automatikus algoritmus segítségével segíti a beömlő rendszer optimalizálását, a szükséges próbák számát csökkenti. A Runner Balance Analysis segíti a tervezőt, hogy optimalizálja a töltési egyensúlyt a szerszámfészkek között és a kialakuló ömledéknomás is a szerszám számára megcélzott érték alatt maradjon. A szoftver automatikusan frissítheti a beömlő rendszer méreteit és egy előzetes formafeltöltési szimulációt ad a mérnök számára.

Amennyiben a szerszámfészkek feltöltése már elfogadható, az optimalizáció tovább folytatható a zsugorodás és a vetemedés minimalizálásának irányába. A szimuláció segítségével a beömlők és hidegcsatornák méretezése és a fröccsparaméterek optimalizálása nagyobb szabadságot tesznek lehetővé a változóknak annak érdekében, hogy a termékminőség megtartása mellett a termelési sebesség növelhető legyen. A 4. ábra egy beömlőcsatorna egyensúly-elemzés eredményét mutatja, ahol a csatorna elrendezésének optimalizálása segített a kiegyensúlyozott töltési minta kialakításában, valamint segített 50%-kal csökkenteni a szükséges befecskendezési nyomást.

3. ábra. Ha a beömlő rendszer megtervezésével ki szeretnénk egyenlíteni a különböző fröccsszerszám fészkek egyenletes feltöltését, a beömlő csatornák méretét kell változtatnunk (rózsaszín részek) nem pedig a beömlési pontok/fúvókák méretét (zöld részek).

a)

b)

4. ábra. a) Nem kiegyensúlyozott beömlő csatornák: a beömlőcsatorna nincs megfelelően kialakítva, ezért a termékcsalás-fröccsszerszámban a különböző terméknél fellépő nyomáskülönbség jelentős.
b) Kiegyensúlyozott beömlő csatornák: a beömlőcsatorna helyes megtervezésével a termékminőség és a termelékenység is javítható, a fröccsöntési nyomás csökkenthető, és a feldolgozás paraméter-ablak szélesíthető.

Összeállította: Balanyi Krisztián

Multi-Cavity Molds vs. Family Molds: Which Best Serves Your Needs? (midstatemold.com) 2020, július
Optimizing Your Runner Design in Family Molds for Injection Molding, The Madison Group, 2020